

Stichting
Orgelkring
Waalwijk

Secretariaat: Vivaldistraat 23
5144 XK Waalwijk
Telefoon: 0416-336691
E-mail: secretariaat@orgelkringwaalwijk.nl
Website: www.orgelkringwaalwijk.nl
IBAN: NL04 RABO 0155 8638 51
K.v.K nr: 41.09.98.70
Culturele ANBI: dossiernummer 89077
fiscaalnummer 00.81.42.518
m.i.v. 01-01-2013

Intro

Met veel plezier kan de SOW u de eerste periodiek Orgelpunt van het jaar 2016 aanbieden. U treft een overzicht aan van alle concerten van dit jaar. Een artikeltje over een Brabants orgel en over stemmen van pijpen. Veel leesplezier!

Het stemmen van tongpijpen

Een orgel stemmen is een tijdrovend werk. Als alle pijpen gestemd moeten worden (generale stembeurt) krijgt de orgelstemmer heel véél pijpen onder zijn handen. Maar als het orgel voor een concert moet worden gestemd, bedoelt men veelal een stembeurt voor de tongpijpen. De pijpen van een orgel zijn geordend in registers. Een reeks pijpen van dezelfde klankkleur noemt men een registers. Het register "Trompet" op een orgel heeft bijvoorbeeld 54 stemmen/ pijpen: voor elke toets van het klavier één.

Er zijn twee hoofdsoorten registers. De ene soort bestaat uit pijpen die eruit zien als grote fluiten, zoals de pijpen die zichtbaar in het front van orgels staan. Ze werken precies hetzelfde als blokfluiten. De eerste soort heet "labiaalregisters" of kortweg "labialen".

labiaal

tongwerk met stemkruk

De andere soort bestaat uit pijpen die werken als klarinetten: in de "keel" van zulke pijpen beweegt een "tong" – bij een klarinet heet dit onderdeel het "riet" – snel heen en weer en veroorzaakt zo de geluidsgolf die ons oor ontvangt. Deze tweede soort heet "tongwerken".

Wanneer de temperatuur in het orgel verandert, heeft dat effect op de pijpen: ze veranderen van toonhoogte. Het vervelende is nu dat labiaalregisters anders op temperatuurwisselingen reageren dan tongwerken. Om een orgel speelklaar te krijgen voor een concert moet dus de toonhoogte van een van de twee groepen aan die van de andere groep aangepast worden.

Omdat orgels altijd (veel) meer labiale registers hebben dan tongwerken, worden de tongwerken gestemd. Orgelmakers houden daar rekening mee: de tongwerken zijn in het binnenste van orgels zo geplaatst dat de stemmer er gemakkelijk bij kan komen. Bij het stemmen luistert de stemmer naar “zwevingen”. Hij laat steeds twee pijpen van dezelfde toonhoogte tegelijk klinken: de pijp van het tongwerk dat hij moet stemmen en een pijp van een labiaalregister met dezelfde toonhoogte als referentie. Wanneer die twee pijpen ontstemd zijn,

orgelstemmer aan het werk

stemkruk met messing tong

dus niet (precies) dezelfde toonhoogte hebben, zorgt het verschil voor zogenaamde “zwevingen” in de klank die ze samen maken. Deze “bewegingen” in het geluid moet de stemmer ongedaan maken. Al stemmend neemt hij waar dat ze steeds langzamer worden tot ze verdwijnen; dan is tijd om de volgende pijp te stemmen.

Een orgelstemmer stemt de tongpijpen door een harde koperen draad (welke uitsteekt boven aan de pijp en die de messing tong van de pijp op zijn plaats houdt) naar beneden of naar boven te tikken. Als de draad naar boven wordt getikt wordt de tong langer m.a.w. de toon lager. Omgekeerd wordt de toon hoger als de tong korter wordt.

Bron: *Timbres*

Overzicht concertserie 2016

Dinsdag 22 maart, Protestantse Kerk a/d Haven-Waalwijk

Organist: Ruud Huijbregts (Eindhoven)

Dinsdag 19 april, Hervormde Kerk-Sprang

Zaltbommels Kamerkoor o.l.v. Jan Opschoor

Organist: Tommy van Doorn (Boxtel).

Dinsdag 17 mei, Sint Clemens-Waalwijk/Mogelijk St. Jan

Organist: Jan van Mol (Zoersel-België)

Sopraan: Christel de Meulder (Zoersel-België)

Dinsdag 21 juni, Hervormde Kerk-Waspik

Organist: Willem Hörmann

Bosch Blazers Ensemble o.l.v. Marnix van den Bergh

Dinsdag 19 juli, Witte Kerkje-Waalwijk

Organist/klavecijnist: Hugo Bakker (Utrecht).

Zaterdag 1 oktober, St. Jan-Waalwijk (aanvang 20.00 uur)

Organiste: Veronique van den Engh (Den Bosch)

Symfonisch Blasorkest Drunen o.l.v. Geert Mooren.

Zang: Hannie van Huijgevoort (sopraan) en Mieke van Huijgevoort (sopraan).

De Vrienden van de Orgelkring hebben gratis toegang bij een donatie van € 22,00 per jaar.

Toegangsprijs voor niet-vrienden van de SOW bedraagt per concert € 10,00

Flentrop orgelbouw-Zaandam

Per 1 januari 2016 heeft er een directiewisseling plaats gehad bij Flentrop. Erik Winkel is Frits Elshout opgevolgd als algemeen directeur van orgelbouwer Flentrop. Elshout volgde in 2008 de plotseling overleden directeur van Oostenbrugge op. Vrijwel tegelijk werd Erik Winkel toen adjunct-directeur. Onder beider leiding werden belangrijke projecten gerealiseerd. Met name de historische constructie/nieuwbouw van het orgel van de Katharinenkerk in Hamburg.

Kloosterkerk Den Haag

Op 10 april 1966 werd in de Kloosterkerk te Den Haag het door de Deense firma Marcussen & Son gebouwde orgel ingespeeld. Dit jaar bestaat het orgel 50 jaar. Er worden bij die gelegenheid velerlei activiteiten georganiseerd.

Info: www.kunstcentrum-kloosterkerk.nl

Het orgel in de Basiliek van Sint Jan de Doper in Oosterhout

De basiliek van Sint Jan de Doper is een groots monument met een imposante toren. De oorsprong van de basiliek stamt uit de 15^e eeuw. In de 19^e eeuw werd de kerk gerestaureerd en vergroot naar het ontwerp van architect Pierre Cuypers. De kerk werd in 1977 verheven tot basiliek.

Eind 19^e eeuw kreeg de kerk een prachtig orgel gebouwd door Maarschalkerweerd en Zn. In 1890 werd het orgel opgeleverd. In 1968 werd het instrument (tijdelijk) buiten gebruik gesteld. Orgelmaker Elberse restaureerde het orgel in 2006.

Het orgel is opgebouwd uit een hoofdwerk, een positief en een zelfstandig pedaal met respectievelijk 13 – 8 en 4 registers. De orgelkast bestaat uit een linker en rechter gedeelte. Dit gebeurde aldus om het mooie grote glas- en loodraam van buiten uit te laten schitteren.

*Bron: Nationaal Instituut voor de orgelkunst.
Zie ook periodiek no.2 jaar 2009.*

